

Asociația pentru Politică Externă, împreună cu Friedrich-Ebert-Stiftung, vă propune un Newsletter pe subiecte de politică externă și integrare europeană a Republicii Moldova. Newsletter-ul este parte a proiectului comun „Dialoguri de politică externă”.

foreign policy association
APE
asociația pentru politică externă

**FRIEDRICH
EBERT
STIFTUNG**

NEWSLETTER

BULETIN LUNAR • SEPTEMBRIE 2018 • NR.7 (149)

Sinteze și Dezbateri de Politică Externă

Newsletter-ul este realizat de Sorina Ștefârță, redactor-coordonator

TEMELE EDIȚIEI:

- 1.** Eugen Sturza, ministru al Apărării al Republicii Moldova: Reforma Armatei Naționale înseamnă, înainte de toate, schimbarea calitativă a oamenilor, nu doar echipament și tehnică
- 2.** Valeriu Mija, doctor în științe politice, expert pe probleme de securitate la Pro Marshall Centre: Orice fenomen de amploare regională produce efecte asupra mai multor state - și Republica Moldova nu este o excepție
- 3.** Opinia expertului. Rosian Vasilo: „La capitolul documente de politică stăm bine”

Importante, pe scurt

Republica Moldova rămâne o prioritate strategică pentru București, iar parcursul ei european va fi susținut în continuare de România. Mesajul, enunțat recent în cadrul Reuniunii Anuale a Diplomației Române, a fost transmis de Premierul Pavel Filip de către ES Daniel Ioniță. Pavel Filip a mulțumit României pentru sprijin, menționând importanța acestuia în realizarea agendei europene a Republicii Moldova, dar și în realizarea proiectelor bilaterale de interes major. Printre acestea au fost evidențiate Gazoductul Ungheni-Chișinău, interconexiunea rețelilor electrice, dezvoltarea infrastructurii și eliminarea tarifelor la roaming dintre cele două țări. Ambasadorul României a precizat, în acest context, că grantul oferit de România pentru renovarea grădinițelor din Republica Moldova a fost suplinit recent cu trei milioane de euro. Pavel Filip a spus, la rândul său, că Republica Moldova mizează pe susținerea României, în contextul preluării Președinției Consiliului Uniunii Europene, la 1 ianuarie 2019.

Intensificarea dialogului politic moldo-german, evoluțiile social-politice din Republica Moldova, consolidarea relațiilor comercial-economice și atragerea investițiilor germane în economia națională - sunt doar câteva dintre subiectele aflate pe agenda vizitei efectuate la Berlin de ministrul Afacerilor Externe și Integrării Europene, Tudor Ulianoschi. În cadrul numeroaselor întreveneri, oficialul moldovean a asigurat partea germană că obiectivul Guvernului de la Chișinău rămâne transformarea țării după modelul european de dezvoltare și asigurarea unui viitor european pentru cetățenii săi. Partenerii germani au apreciat relațiile intense cu Republica Moldova în plan politic, economic și cultural, dar s-au arătat îngrijorați de situația politică internă actuală din țară. Astfel, ministrul de Stat pentru Afaceri Europene, Michael Roth, a menționat că extrem de problematică este anularea rezultatelor alegerilor locale: „Voiața alegătorului trebuie neapărat să fie respectată, statul de drept și alegerile libere fiind valori supreme. Doar atunci când aceste lucruri sunt garantate, noi și UE putem continua constructiv colaborarea strănsă, susținând reformele necesare”.

În context, ministrul Roth a accentuat că Germania așteaptă ca viitoarele alegeri parlamentare, de la începutul anului 2019, să fie libere și corecte, cu participarea observatorilor internaționali. Cât privește Legea privind amnistia fiscală, el a solicitat guvernului moldovean să ia, în sfârșit, în serios preocupările partenerilor internaționali, ale societății civile și să se angajeze plenar în combaterea corupției și în edificarea statului de drept.

Noua Ambasadoare a Republicii Federale Germania la Chișinău, Angela Ganningger, și-a prezentat scrisorile de acreditare în țara noastră. În cadrul întrevenerii pe care a avut-o, cu acest prilej, cu Daniela Morari, Secretar de Stat pentru Integrare Europeană la MAEIE, au fost abordat subiecte actuale de pe agenda relațiilor bilaterale - în special, interesul reciproc pentru intensificarea dialogului politic, dinamizarea schimburilor comercial-economice, extinderea cadrului juridic bilateral și eforturile întreprinse de autoritățile de la Chișinău pe calea integrării europene.

Și Ambasadorul Lilian Darii i-a prezentat Secretarului General al NATO, Jens Stoltenberg, scrisorile de acreditare, mulțumind cu acest prilej Alianței pentru sprijinul constant oferit țării noastre în procesul de reformare a sectorului de securitate și de apărare. Cât privește aspectele securității naționale și regionale, Ambasadorul a reiterat necesitatea retragerii forțelor militare ruse de pe teritoriul Republicii Moldova, precum și a transformării actualei operațiuni de menținere a păcii din regiunea transnistreană într-o misiune civilă cu mandat internațional.

Armata Națională, scutul invizibil sau iluzia scutului?

Sorina Ștefârță

Sărbătorile naționale de sfârșit de august au avut un gust mai mult amar în acest an. Nu că ar fi pentru prima dată, și totuși... ca niciodată, parcă, aceste zile care se doresc „unificatoare” au fost marcate de proteste și contra-proteste pe post de mici diversivități la limită; și de acțiuni pe care mulți dintre noi le-am văzut doar prin filme sau la știri, când zeci de oameni au fost ridicăți pe sus de polițiști mascați pentru a face loc unor funcționari cu buchete regulamentare de flori...

Ar fi putut să nu depună flori deloc, decât să o facă pe fundalul huiduielilor a mii de oameni. Ar fi putut să le depună, „nemuritor și rece”, alături de cei care protestau. Sau la poarta Cimitirului Armenesc, unde se odihnesc pe veci mulți dintre cei care au votat Independența. Sau la „piatra lui Ghimpu”, sau... la orice alt monument din acest oraș. Dar au ales confruntarea și confruntarea, se pare, va fi și laitmotivul

toamnei. Petru că Alegeri. Și pentru că Putere. Deci și luptă. Dovadă sunt chiar ultimele săptămâni, când aproape zilnic am asistat la câte o petardă - de la deportarea brutală a profesorilor de la Liceul „Orizont”, acțiune care a confirmat o dată în plus că ceva e putred tare în Danemarca noastră, până la accidentalul rutier cu implicarea președintelui țării, adevărată hârtie de turnesol pentru o societate divizată la maximum, condiție la care a contribuit și pătitutul. Pe acest fundal tensionat, la 3 septembrie, Armata Națională și-a mai adăugat un an la activ. A făcut-o modest, așa cum, probabil, e și firesc pentru o structură ce trebuie să existe,

dar la care este mai bine să nu fii nevoit vreodată să apelezi. A făcut-o, deschizându-și porțile pentru angajați și familiile lor, ca să vadă toți că Armata Națională este din oameni și pentru oameni. Și totuși, știm noi oare cum este de facto viața de „dincolo”? Credem noi oare, atunci când vedem tancurile rusești „jucându-se” de-a escaladarea Nișanului, că în caz de criză reală acești oameni în haine kaki, pe care-i întâlnim periodic pe stradă, vor fi capabili să se ridice ca să ne apere? Dar vor avea ei oare cu ce să ne apere? Ce capacități de a răspunde avem de fapt? Căci, într-o țară săracă, nu poate exista o armată bogată. Despre aceasta ne-am propus să aflăm în ediția curentă a Buletinului informativ.

Reforma Armatei Naționale înseamnă, înainte de toate, schimbarea calitativă a oamenilor, nu doar echipament și tehnică

Eugen Sturza, ministru al Apărării al Republicii Moldova

La 3 septembrie a.c., Armata Națională și-a serbat cea de-a 27-a aniversare. Cu doar câteva zile mai mică decât țara pe care o servește, Armata Națională a resimțit din plin problemele cu care s-a confruntat în toți acești ani întreaga societate. Ba mai mult, deși se bucură de o rată înaltă de încredere din partea populației, deseori sectorul de apărare a fost lăsată printre ultimele pe lista de priorități a decidenților, de efectivul forțelor armate aceștia amintindu-și, în cel mai bun caz, atunci când se întâmpla vreo calamitate naturală majoră. Totuși, provocările de securitate care au devenit tot mai sesizabile în ultimii ani a pus problema modernizării și profesionalizării sectorului de apărare, deziderat ce a prins contur oficial odată cu adoptarea, în luna iulie 2018, a Strategiei Naționale de Apărare. Cum are loc acest proces, cum arată Armata Națională de astăzi și care sunt capacitățile noastre de apărare - sunt subiecte pe care le-am abordat în interviul cu dl Eugen Sturza, ministru al Apărării.

Este o lume aparte, care însă este parte a Republicii Moldova

■ **Domnule Eugen Sturza, Armata Națională este de-o vârstă cu Republica Moldova - 27 de ani. Ce reprezintă astăzi această structură care, pentru mulți oameni, este o lume paralelă pe care nu o cunosc și, cred ei, nu îi vizează?**

■ Este, într-adevăr, o lume aparte, dar nu și una izolată, pentru că Armata este parte integrantă a țării și a societății noastre. Da, în această o lume se trăiește după legi interne, dar sunt respectate plenar legile statului Republica Moldova. Și, la fel ca în alte domenii, în sectorul apărării mecanismul-cheie sunt oamenii - foarte disciplinați, în virtutea formării lor militare, drept care au nevoie să fie ghidați, pentru o mai bună funcționare. Este o abordare corectă pentru armată, în același timp, de când am venit în fruntea Ministerului Apărării (MA), încerc să-mi motivez colegii să vină ei înșiși cu idei și soluții, și să nu aștepte mereu indicații. Este important ca ofițerii din conducere MA sau cei din Marele Stat Major să nu se teamă să-ți expună opinia, iar astfel să aducă plus valoare și mai multă eficiență în munca noastră a tuturor. Este mai complicat, nu neg, căci este mai simplu să îndeplinești ordinul și să nu îți asumi responsabilități. Tocmai

de aceea, însă, îi trimitem la studii în afară, îi învățăm limbi străine - vrem să le fie valorificat la maximum potențialul și să revină acasă cu idei și cu strategii noi.

■ **Care ar fi acestea? Căci este un sector unde nu poți improviza prea mult...**

■ Să pornim de la reforma Armatei Naționale, care este prioritară și care în nici un caz nu presupune doar dotare cu echipament și tehnică. Pentru mine reforma înseamnă, înainte de toate, persoana, omul din sistem, care trebuie să devină cea mai mare valoare. Și aici am nevoie de idei, de propuneri - ce vrem noi să facem pentru militari și cum vrem să facem asta. Să nu decidă persoana x sau y și nici ministrul Sturza cine dintre ofițeri va merge la studii, bunăoară, ci să existe un sistem foarte clar de selectare a oamenilor - și el este implementat deja! - în care să nu mai poată interveni factorul uman. Este un lucru important deoarece, în baza acestor studii, militarii noștri merg în misiuni, sunt avansați în funcții și în grad. Astfel, ne asigurăm să sunt promovați profesioniștii și oamenii de valoare.

■ **Este acesta un pas spre armata profesionistă, trecută ca un element-cheie al Strategiei Naționale de Apărare?**

■ Evident, de vreme ce toate armatele lumii au depășit demult și cu mult cadrul strict militar. Vorbim de tehnologii, de

abordări inovative, de limbi străine... La studii în străinătate merg doar militarii angajați prin contract. Pentru această, ei învață engleza în cele șase centre specializate ale MA. Astăzi militarii din țara noastră se regăsesc în cele mai bune instituții de învățământ de profil din lume, începând cu România și terminând cu Statele Unite ale Americii... Cât ține de recruții care vin pentru serviciul în termen, scopul nostru este să-i integrăm într-un sistem și să-i și educăm, la o adică, pentru că există lacune mari la capitolul dat. Mulți dintre ei nu au fost niciodată la un concert sau la teatru... Reflectă și aceasta o stare a societății în care trăim, căci pe aceleași drumuri mai bune sau mai rele mergem cu toții, bem aceeași apă și plătim aceleași servicii publice.

În contextul dat, aș vrea să mai menționez ceva. Acum niște decenii, se obișnuia ca tinerii care-și făceau serviciul militar să însușească și o meserie. Le oferim și noi această posibilitate: obțin permis de conducere, devin bucătari. Dar aș vrea, totuși, să ne focusăm pe alte specialități, iar de bază să fie profesia de militar. Să instruiți buni geniști, buni ostași în forțele speciale. Militarii nu mai trebuie să spele vasele, să curețe cartofi ori să cosească iarbă. Serviciile în cauză trebuie externalizate. Iar militarii - să învețe, să se antreneze, că să fie bine pregătiți atunci când țara le va cere să intervină, aici sau într-o misiune internațională.

Vrem să avem militari interoperabili cu alte structuri și cu alte armate

■ **Ce altceva mai presupune profesionalizarea și modernizarea Armatei? Și cum vă asigurați că Strategia nu va rămâne la nivel de declarație de intenție?**

■ Strategia Națională de Apărare vine să ajusteze sistemul de apărare la noile cerințe, determinate de o serie de noi

amenințări. Este documentul care pune totul pe un fundament logic - identifică riscurile și pericolele, ne spune ce vrem să facem, ce trebuie să dezvoltăm, cât este bine să investim, care este bugetul Apărării. În baza ei deja am elaborat Strategia Militară, care se află la avizare și urmează să fie aprobată de Guvern în septembrie curent. Acest document înseamnă încă un pas înainte în procesul de reformă, el descriind de facto structura forțelor armate ale Republicii Moldova: cum vor arăta, unde vor fi amplasate, ce armament și unități de tehnică sunt necesare. Apoi vom realiza programe, proiecte - de exemplu, Programul „Armata Profesionistă”, adoptat în luna iunie a.c. Ca ministru, știu exact ce am de făcut în următorii patru ani, câte muniții, armament și tehnică trebuie să achiziționez, în ce infrastructură trebuie să investim, ce unitate militară va fi reconstruită. Deci, nu are cum să rămână declarație de intenție. Este mai curând un plan foarte exact de acțiuni în sector.

■ **Și acele 0,40 de procente, plus-minus, din PIB vor fi suficiente pentru asta?**

■ Bani niciodată nu sunt de ajuns, fie că vorbim de Cultură, de Sănătate sau de Apărare. Marea problemă este că, până nu demult, aproape că nu s-au făcut investiții. În plus, consider greșit când sunt vopsiți pereții, iar acoperișul rămâne găurit ca o sită. De aceea, am decis să investim strategic, în fiecare obiect. Nu mai schimbăm un geam la Chișinău, două la Cahul și trei la Bălți. Mai bine azi construim o clădire nouă, care timp de 15 nu va mai cere alte investiții majore, iar mâine la Bălți și poimâine la Cahul. Și uite așa mergem, începând cu acest an, prin toate unitățile militare. Exact asta vom face cu achizițiile, căci este firesc că Armata Națională să aibă achiziții permanente de armament și muniții.

■ **Înțeleg că nu puteți deschide toate parantezele, și totuși: noi cumpărăm armament sau mizăm pe donații**

oferite de state-membre NATO, bunăoară?

■ Înainte de toate, trebuie să menționez că NATO nu oferă armament. Este o regulă generală. În plus, pentru ca cineva să-ți ofere ceva, trebuie să arăți că și tu faci un efort, că intenționezi să investești. Este mult mai ușor să soliciți 20 de telefoane mobile, când demonstrezi că deja ai cumpărat zece din sursele proprii. Dar când irosești nerațional banii, apoi mergi și te plângi cât e de săracă țara și cât e de mic bugetul pentru Apărare, nu insuflă prea multă încredere. Așadar, armamentul îl cumpărăm singuri și o bună parte din achizițiile la acest capitol se fac în premieră pentru Republica Moldova. Vom pune accentul pe tehnologii, astfel încât, dacă un militar de-al nostru nimerește într-o unitate franceză sau italiană, el să vorbească în aceeași termeni, nu să se simtă ca pe o navă spațială. Acesta și este scopul nostru - să avem militari interoperabili cu alte structuri și cu alte armate. Deși... faptul că militarii noștri sunt instruiți și pe utilaje vechi este și un avantaj, căci ei pot opera și tehnica militară veche, și cea modernă. Drept urmare, sunt flexibili pentru toate tipurile de situații. Acest echilibru îi ajută să se integreze mai ușor în exercițiile militare organizate în comun cu alte țări, dar și în misiunile de menținere a păcii, la care participă țara noastră.

■ **Cred că ați dezamăgit jumătate din populația acestei țări, care este convinsă că NATO împarte arme la stânga și la dreapta...**

■ Din fericire, NATO poate fi un partener strategic și fără de arme. Alianța ne ajută foarte mult cu expertiză în ceea ce ține de modernizarea și de consolidarea domeniului de securitate. Și ne susține în proiecte deja consacrate, precum cel privind distrugerea pesticidelor și a produselor chimice din Republica Moldova. Recent, la 28 iunie, din raionul Sângerei a fost evacuat ultimul lot de pesticide din Republica Moldova. Și mă

bucur că, după 16 ani de muncă asiduă, alături de alte autorități naționale și structuri internaționale, am reușit să eliberăm țara de tonele de deșeuri de pesticide, care amenințau sănătatea oamenilor. Acum pe rol sunt alte cinci proiecte mari, pe care le vom realiza cu sprijinul NATO, care vizează dezvoltarea medicinei militare sau consolidarea sistemului cibernetic și lupta cu infracțiunile cibernetică. Precum vedeți, sunt proiecte cu o dublă destinație - au tangență cu sistemul militar, dar sunt și pentru domeniul civil.

Aceste forțe sunt orice și oricum vreți - numai pacificatoare nu sunt

■ *Pe lângă provocări și pericole, Strategia Națională de Apărare vorbește și despre rolul nostru regional în materie de securitate. Care este acest rol și care ar trebui să fie el? Suntem noi, într-adevăr, un furnizor de securitate?*

■ La toate întrevederile pe care le am eu subliniez că Republica Moldova, nu România reprezintă astăzi frontiera de Est a Uniunii Europene. Iar când zic *Republica Moldova*, nu mă opresc la Nistru, ci mă refer la întreg teritoriul țării. Mai spun, la aceste întrevederi, că de situația din Ucraina și cea din Republica Moldova depinde foarte mult cum va arăta frontiera UE. Bineînțeles că astăzi în Ucraina lucrurile sunt mai grave, dar avem aceleași pericole, avem aceleași forțe rusești amplasate pe teritoriul național și suveran al țării, deci nu putem rezolva problema ucraineană și s-o lăsăm în aer pe cea transnistreană. Tocmai de aceea continuăm, insistent, să batem toate clopotele. Discutăm subiectul în format larg - și în Statele Unite, și la Bruxelles, și cu partenerii din România sau din OSCE, de la care am cerut să-și onoreze angajamentele în conformitate cu mandatul lor. Căci, a fost o perioadă când noi monitorizam una,

iar la Viena se raporta alta, diferit de situația reală din teren. De exemplu, din cele peste 320 de exerciții, desfășurate de partea transnistreană împreună cu GOTR în anul 2016, la Viena a fost raportat unul singur... Din fericire, acum lucrurile s-au îmbunătățit și ne este mult mai simplu să comunicăm și să abordăm problema retragerii trupelor ruse. Tot mai mulți oamenii înțeleg că acestea reprezintă un pericol real în regiune.

■ *Discuții sunt. Dar șanse?*

■ Eu sper și cred în retragerea trupelor și chiar a munițiilor ce sunt amplasate în Cobasna. Sau, cel puțin, în distrugerea lor. Și sunt gata să caut bani pentru ca să aducem o uzină de distrugere a acestor muniții, căci ele sunt un pericol strategic și un pericol pentru populația din raioanele de Est și din Ucraina. Totodată, vom continua să insistăm pe înlocuirea așa-zisei misiuni de pacificatori cu o Misiune ONU. Fiindcă astăzi trupele rusești din regiunea transnistreană sunt orice vreți, numai nu forțe de pacificare. Cum poți să-ți ameninți vecinul și să spui că ți-l dorești prieten? Căci tocmai asta încearcă să facă Rusia, prin tot mai frecventele exerciții militare cu forțarea râului Nistru. Acest tip de exerciții desfășurate în zona de securitate, cu blindate și autocamioane fără numere de înmatriculare, sunt acțiuni provocatoare care încălcă mecanismul de asigurare a regimului în Zona de Securitate, clatină fundamentul justificării părții ruse drept misiune de pacificare și este mai mult decât evident că nu asigură deloc pacea în regiune.

■ *Apropo, este cumva acțiunea „Ministerul Apărării își deschide porțile”, pe care ați desfășurat-o pe 2 septembrie, o replică indirectă la tradiționala demonstrație de forță pe care Tiraspolul o organizează, an de an, în ziua în care a fost proclamată așa-zisa independență a autoproclamatei regiuni?*

■ În niciun caz. Am avea ce arăta - tehnologii noi, unități noi, armament nou -, dar nu acesta este scopul, iar locul lor este pe poligoanele de instrucție. Ceea ce am organizat la 2 septembrie la minister a fost să apropiem armata de oameni. Să nu mai existe acea lume paralelă, de care ziceați la început, iar concetățenii noștri să știe că aici nu stau niște roboți cu armele în mână, ci personalități cu demnitate și inimă mare, care sunt gata să ne apere în orice moment țara. Toți militarii au fost îmbrăcați în civil, au venit însoțiți de copiii lor, care au văzut în sfârșit „unde lucrează mama sau tata”, ce fac ei zi de zi. Cultivăm, astfel, prin propriul exemplu, și patriotismul. Nu suntem armata americană, nici cea română sau franceză, dar credeți-mă că avem cu ce ne mândri - cu oamenii, înainte de toate! Pentru ca acești oameni să nu plece din sistem, însă, trebuie să le oferim condiții de muncă - să fie bine instruit, ca să nu se simtă inferior față de colegii din alte țări, să aibă unde locui și unde se antrena, pentru a se menține în formă. Armata înseamnă pregătire și disciplină, dar și militari tratați cu mult respect atât acasă, cât și afară. În acest context, țin să menționez că mi-am propus să amplificăm prezența noastră în contingentele multinaționale, și asta din două motive. Primul ține de experiența cu care se întorc acasă acești oameni după interacțiunea cu colegii din alte țări - sunt mai siguri și mai puternici din punct de vedere profesional și pot transmite aceste cunoștințe mai departe. Iar cel de-al doilea motiv este, dacă vreți, unul emoțional: sunt convins că militarii sunt cei mai buni ambasadori ai unei țări. Ei ajută populația locală în zonele de conflict, iar prin asta duc cu mândrie, prin toată lumea, drapelul Republicii Moldova. Și așa vrea ca acest drapel să fluture în cât mai multe părți ale lumii.

■ *Vă mulțumim pentru interviu și vă dorim mult succes!*

Sorina Ștefârță

Orice fenomen de amploare regională produce efecte asupra mai multor state - și Republica Moldova nu este o excepție

Valeriu Mija, doctor în științe politice, expert pe probleme de securitate la Pro Marshall Centre, consilier internațional în cadrul OSCE

■ *Dle Mija, la 3 septembrie, Armata Națională (AN) și-a serbat cea de-a 27-a aniversare. În ce măsură putem spune că, astăzi, Republica Moldova dispune de un sistem de apărare matur, care poate să facă față provocărilor moderne?*

■ Pe parcursul acestor 27 de ani Armata Națională, ca și orice altă instituție din Republica Moldova, a fost o reflecție fidelă a evoluțiilor interne, deopotrivă din punct de vedere politic, economic și social. Armata mereu a fost un simbol al statalității. În condițiile moderne, Armata Națională a devenit și un promotor al statalității, fiind implicată în mai multe misiuni internaționale de menținere a păcii, unde militarii moldoveni își îndeplinesc cu multă demnitate obligațiunile și poartă cu mândrie drapelul țării noastre. Este un lucru important, în situația în care suntem un stat tânăr și comunitatea internațională cunoaște încă puține lucruri despre noi. Totodată, Armata Națională și sistemul de apărare s-au aflat, mereu, într-o interdependență complexă față de doi factori importanți: evoluția mediului internațional de securitate și ceea ce poate fi considerată dilema de securitate pentru Republica Moldova - diferendul transnistrean. Cu referire la primul factor, consider că dezvoltarea capacităților AN de a răspunde la provocări trebuia inițiată puțin mai devreme. Pentru că, în condițiile noi de aminințări în adresa statului, funcția Armatei este mai mult de reacții pro-active la situații de criză

sau contribuția la efortul internațional de a păstra securitatea și stabilitatea în lume. Vorbind de cel de-al doilea factor, Armata Națională păstrează paritatea în vederea stabilității în zona de securitate din raioanele de Est ale țării. Trebuie de menționat că sistemul de apărare este viabil, însă el necesită modernizare, readaptare și investiții pentru a deveni unul cost-efectiv.

Sistemul de pregătire și de antrenare a rezervei militare trebuie păstrat

■ *Ce îi lipsește - și poate nu neapărat în sens de dotare - la această vârstă AN? Cum apreciați procesul de modernizare și profesionalizare a forțelor armate?*

■ În epoca post-modernismului și a globalizării, ne confruntăm cu un fenomen nou - promovarea mai rapidă a tehnologiilor înalte în sectorul comercial comparativ cu cel industrial-militar. Spre exemplu, internetul și softurile IT,

fiind motivate de profitul comercial, depășesc uneori viteza producției din industriile militare, respectiv a dotării armatelor. Alt fenomen este „vânătoarea de specialiști calificați”. Autoritățile mai multor state europene au conștientizat importanța acestui lucru încă în anii '90 și de atunci se străduiesc să investească constant în specialiștii militari, precum și să-i motiveze, pe lângă salariile destul de competitive, prin diferite bonusuri. Autoritățile Republicii Moldova trebuie să realizeze efectele acestor două fenomene și să promoveze programe care să asigure atât modernizarea în timp real a forțelor armate, cât și profesionalizarea lor continuă. În caz contrar, există riscul de a nu ține pasul cu evoluția rapidă a mediului internațional de securitate și, ca urmare, de a ne confrunța noi efecte.

■ *Este armata profesionistă soluția? Și suntem noi capabili să producem profesioniști în domeniu?*

■ Profesionalizarea armatei ar fi trebuit inițiată mult mai devreme. Tehnologiile au avansat atât de mult, încât este necesară antrenarea mai îndelungată a unui specialist și păstrarea lui, pentru a opera respectivă tehnologii. Cu termenul de un an de serviciu, militarul de rând mai mult trece prin antrenamente și pleacă în rezervă cu cunoștințe acumulate. Totuși, consider că sistemul de pregătire și de antrenare a rezervei militare trebuie păstrat, el fiind cel care se mobilizează în situații de crize profunde pentru securitatea națională.

Și, da, Republica Moldova este capabilă să producă armată profesională. Nu sunt însă sigur dacă actuala clasă politică conștientizează că, la prima etapă de profesionalizare, vor fi necesare mai multe investiții incrementale pentru această transformare.

■ *Obişnuim să facem glume despre „tancurile care în două ore pun pe brânci toată Moldova” - dar mai este această glumă actuală? Și, dacă da, Republica Moldova este capabilă să facă față unei atare situații?*

■ Acest fenomen se numește „iluzii artificiale” și este o consecință a viziunii filmelor despre bătăliile de tancuri din cel de-al Doilea Război Mondial sau, pur și simplu, din lipsa de cunoștințe privind tehnica militară. În realitate, practica ultimelor conflicte din Afganistan, Georgia, Irak ori Siria demonstrează că armamentul anti-tanc a evoluat de o asemenea manieră, încât tancul nu mai reprezintă un element principal de atac, fiind foarte vulnerabil și costisitor. El este mai mult un element efectiv de susținere a forțelor de atac, adică infanterie mecanizată la o distanță de securitate sigură, precum și un element psihologic. Republica Moldova nu are acest tip de tehnică, însă are în posesie suficientă artilerie, inclusiv armament anti-tanc pentru a combate respectivele blindate.

Posibilitatea repetării evenimentelor similare celor din 1992 este minimă

■ *În absolut nedorita eventualitate a unui nou an 1992, în ce măsură suntem în stare să facem față unei astfel de situații? Cât de funcționali sunt militarii în termen, rezerviștii, dar și profesioniștii din AN?*

■ Practica mai multor conflicte internaționale demonstrează că posibilitatea repetării unor evenimente similare celor din 1992 este minimă, și asta pentru că ele nu mai produc

dividende politice, căci lupta terestră nu produce învingători militari atât de repede. Mai mult, la etapa actuală, Republica Moldova are Armata Națională, care în anii 1991-1992 nu a fost prezentă la capacitățile pe care le are astăzi. În același timp, nu sunt excluse posibilitatea lansării „războiului hibrid” sau a metodei „proxi”, care folosește vulnerabilitățile interne politice, economice, ideologice și sociale, producând efecte devastatoare pentru securitatea națională. Dacă e să analizăm, în contextul dat, dezvoltarea conflictului din Estul Ucrainei și situația cu anexarea Crimeii, realizăm că împotriva vecinilor noștri „războiul hibrid” a fost lansat cu mult înainte de anul 2014. Autoritățile Republicii Moldova trebuie să reacționeze ferm la asemenea fenomene, care se dovedesc extrem de periculoase pentru securitatea națională.

■ Care, în opinia dvs., sunt astăzi cele mai mari provocări de securitate și de apărare pentru Republica Moldova - locale, regionale, globale? Prin ce se deosebesc ele de conceptul clasic al provocărilor de securitate?

■ Sunt adeptul abordării comprehensive și comparative a analizei securității globale - lucru valabil și în cazul Republicii Moldova, ale cărei capacități în cadrul relațiilor internaționale sunt destul de modeste. La modul practic, asta înseamnă că un eveniment geopolitic poate afecta cu ușurință și țara noastră. Ignorarea analizei provocărilor globale și, mai ales, regionale poate conduce la o eroare strategică în asigurarea securității naționale și a sectorului de apărare. Ne putem concentra mult pe factorul intern, însă fără a cunoaște cum funcționează sistemul de securitate internațional riscăm o aprofundare în „regionalism” și în „provincialism”, drept urmare, să nu vedem pericolul de lungă durată. Evident, analiza situației și a riscurilor interne este importantă. Însă istoria noastră ne arată că ele mereu au fost legate de factorii externi ai sistemului global.

■ Cât de dependenți și de influențați suntem, de facto, de ceea ce se întâmplă lângă noi și în jurul nostru? Este justificată credem că Siria sau alte zone fierbinți ale globului sunt niște povești care nu ne privesc?

■ Aș opta mai curând pentru noțiunile de „interdependență” sau „dependență simetrică și asimetrică”, deoarece globalizarea a luat o amploare mai mare în secolul XXI, respectiv orice fenomen de amploare regională produce efecte asupra mai multor state. Spre exemplu, o analiză a situației din Siria, Ucraina și Balcani ne arată că actorii supra-puternici își exercită capacitatea de a promova interdependența complexă sau dependența asimetrică în zonele lor de interes geopolitic. Pentru Republica Moldova aceste situații continuă să fie importante. Spre exemplu, din cauza factorului transnistrean, Chișinăul evită recunoașterea independenței Kosovo și este foarte atent la evoluțiile din Balcani. La fel, pentru mai mulți experți era previzibil rezultatul succesiv al operațiunii hibride numite „Novorossia”, lansată în Ucraina în 2014 - și anume, instaurarea frontierelor noi de-a lungul Niprului, tăierea accesului statului vecin la Marea Neagră, alipirea regiunii transnistrene la „Novorossia” și scoaterea dividendelor maxime din sudul țării noastre, unde sunt mult simpatizanți ai așa-numitului „Ruskii Mir”.

Transnistria are un rol geostrategic în planurile Moscovei pe direcția Balcani

■ *Strategia Națională de Securitate, adoptată în iulie a.c., răspunde acestor provocări? Ce trebuie să facă Guvernul pentru realizarea ei de facto?*

■ Succint, prioritară ar fi remodernizarea cât mai urgentă a sectorului de apărare - doar astfel el va răspunde rapid și efectiv la provocările expuse mai sus.

■ *În ce măsură, în opinia Dvs., apărarea*

este o prioritate pentru autoritățile Republicii Moldova? Există un consens la nivel de instituții-cheie în acest sens - Parlament, Guvern, Președinție? Politica internă este o piedică?

■ Unii dintre politicieni de la noi tratează dezvoltarea relațiilor internaționale cu mult romantism și uneori demonstrează și o lipsă de cunoștințe geostrategice. Din acare motiv, deseori, sectorul de apărare a fost o prioritate tendențioasă, în funcție de relațiile cu Federația Rusă și de situația din regiunea transnistreană. Totodată, viziunile diametral opuse privind modul de asigurare a securității naționale sunt evidente la nivel „ideologic”, exprimate de partidele politice - și asta nu este bine pentru dezvoltarea sectorului de apărare a Republicii Moldova.

■ **Reușește Chișinăul să valorifice din plin acordurile de cooperare internațională în domeniul apărării, la care este parte? De ex., potențialul cooperării cu NATO, dar și altele, dacă există (puteți oferi exemple etc.).**

■ Cooperarea internațională este cea căreia, în mare parte, i se datorează viabilitatea sectorului. Partenerii Republicii Moldova ne-au oferit sprijin la nivel bilateral când țara avea nevoie acută de edificarea sectorului de apărare și țin să menționez în acest context asistența din partea Germaniei, Greciei, Franței, României, Turciei, Statelor Unite al Americi, Marii Britanii etc., state în care Republica Moldova a pregătit la nivel teoretic și funcțional corpul de ofițeri, dar a și beneficiat de unități de tehnică militară modernă. Totodată, Programul Parteneriatul pentru Pace cu NATO, lansat în 1994 i-a permis țării noastre să înțeleagă și să schimbe viziunile privind sectorul de apărare în noile realități. Astăzi cooperarea cu NATO, prin intermediul Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (IPAP), permite planificarea și dezvoltarea mai multor inițiative și programe, cum ar

fi conceptul operațional de capabilitate, care asigură instruirea unităților militare pentru operațiuni internaționale de menținere a păcii conform standardelor internaționale; reformarea sistemului de planificare a apărării; controlul democratic asupra sectorului de apărare, promovarea proiectelor sociale (distrugerea pesticidelor); cooperarea în domeniul științific. Evident că există și persoane care privesc cu suspiciune cooperarea în cadrul NATO, ce este un atavism istoric al Războiului Rece. Însă, trebuie de remarcat că Alianța Nord-Atlantică are și mulți parteneri, inclusiv majoritatea statelor neutre din Europa, toate state-membre ale CSI, majoritatea statelor din Bazinul Mării Mediterane. Personal, cred că Republica Moldova are de câștigat din asta.

■ **Una dintre problemele, care se discută de câțiva ani încoace, este înlocuirea efectivului de pacificatori ruși de la Nistru cu o Misiune civilă a ONU. Cât de realist este?**

■ Acordul din 21 iulie 1992, semnat de Federația Rusă și Republica Moldova, nu prevede o asemenea misiune pacificatoare, care a fost o greșeală enormă din punct de vedere juridic. Orice forță pacificatoare ONU are mandat anual, care este revizuit și aprobat de Consiliului de Securitate al ONU. Orice Misiune de câmp a OSCE are un mandat anual revizuit și aprobat de Consiliul Permanent. Argumentul invocat de Rusia vizavi de operațiunea din zona de securitate este simplu: „după soluționarea politică a conflictului transnistrean”. Sună „nobil” dar este o capcană politică în care autoritățile noastre au nimerit în 1992.

Și ideea propusă de autoritățile de la Chișinău este nobilă, nu și realizabilă pe moment, însă, și asta din câteva motive. Mai întâi, pentru că Federația Rusă privește diferit evoluția situației din această zonă geopolitică, unde Transnistria are un rol geostrategic în

planurile Moscovei pe direcția Balcani. În prezent, *status quo-ul* regional nu este unul favorabil pentru Rusia, care a luat o „pauză strategică”, în sens că nu va face nimic pentru soluționarea finală a diferendului și va miza pe o altă oportunitate geopolitică în viitor. Putem vorbi de acțiuni care să ușureze viața locuitorilor din regiune. Însă, trebuie să fim conștienți de faptul că decizia Rusiei vizavi de regiunea transnistreană va ține de posibilele dividende aduse de crizele din Ucraina și Siria, de situația din Balcani și Turcia, dar și de evoluția crizelor din Uniunea Europeană și NATO. Apoi, schimbul formatului operațiunii pacificatoare în zona de securitate poate fi realizată doar atunci când vor fi evacuate armamentul și munițiile de la depozitul militar din Colbasna (circa 20.000 de tone) și trupele militare ale Federației Ruse (GOTR), staționate ilegal pe teritoriul țării noastre. Altminteri, în pofida statutului diferit pe care îl au în Republica Moldova, forțele pacificatoare ruse (în conformitate cu acordul din 21 iulie 1992) și unitățile GOTR vor fi mereu interdependente.

■ **În 2016, ați susținut teza de doctor în științe pe tema neutralității. Mai este politica de neutralitate una funcțională pentru Republicii Moldova?**

■ În cercetările academice privind neutralitatea drept categorie politico-juridică în cadrul relațiilor internaționale am concluzionat că statutul de neutralitate permanentă al Republicii Moldova, auto-declarat și adoptat în Constituția din 1994, este unul nefuncțional pentru asigurarea securității naționale. Astfel, Republica Moldova apare mai mult ca un stat unde autoritățile promovează ocazional „o politică de neutralitate”, ce este cu totul alt concept al neutralității și se numește *Neutrality* (o atitudine politică selectivă față de evenimente). Practica internațională demonstrează că statele neutre sunt realmente respectate din trei motive: actorii principali ai sistemului

internațional declară acest respect prin intermediul dreptului internațional; statele neutre nu se află la răscrucea intereselor geostrategice; statele neutre au o capacitate suficientă să se apere de sine stătător. În cazul pledării Republicii Moldova pentru valorificarea statutului de neutralitate declarat, este necesar de realizat câteva condiții obligatorii:

1. Soluționarea politică a conflictului transnistrean cu încheierea misiunii de pacificare condusă de Federația Rusă.
2. Evacuarea trupelor străine, inclusiv a trupelor și armamentului Federației Ruse de pe teritoriului Republicii Moldova.
3. Recunoașterea acestui statut de neutralitate la nivel internațional - cel mai ușor, în cadrul ONU, cum a reușit Turkmenistanul în 2005.

Vedem însă că aceste condiții sunt foarte greu de realizat în timpul apropiat. În plus, asta încă nu garantează securitatea națională pe deplin. În acest context, aș spune că felul în care se vor așeza multe lucruri pe viitor depinde și de evoluțiile din Ucraina, dar nu exclud și anumite compromisuri geopolitice, despre care unii experții pot să nu cunoască, de vreme ce paradigma securității globale a fost puțin transformată după recunoașterea independenței Kosovo, războiul din Georgia, crizele din Siria și Ucraina. De facto, astăzi asistăm la o tendință de a încerca soluționarea problemelor globale prin prisma abordării neorealismului politic, fapt care nu este acceptat de Uniunea Europeană. Totuși, unii experți consideră că actorii intenționali oricum vor fi nevoiți să ajungă la un compromis în zonele de tensiuni geopolitice, pentru a evita astfel unui conflict de proporții.

■ Vă mulțumim pentru interviu!

Sorina Ștefârță

Opinia expertului

„La capitolul documente de politici stăm bine”

Rosian Vasilo,
analist pe probleme de securitate
în cadrul IDIS „Viitorul”,
foșt șef-adjunct al Poliției
de Frontieră a Republicii Moldova

Despre sectorul de apărare ca prioritate pentru guvernare

La capitolul documente de politici stăm bine. Astfel, în Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2016-2018 Securitatea și Apărarea sunt trecute drept prioritare, iar în Planul de Acțiuni al Guvernului pentru anii 2016-2018 sunt menționate „1. Reformarea și modernizarea sectorului de apărare și securitate. 2. Actualizarea Strategiei securității naționale a Republicii Moldova pentru a face față situației pe plan internațional, inclusiv prin valorificarea cooperării cu Uniunea Europeană în domeniul politicii de securitate și apărare comune”. Alte direcții prioritare în domeniu se regăsesc

în Strategia națională de apărare și în Planul de acțiuni pentru implementarea acesteia, anii 2018-2022, și anume:

- Dezvoltarea capacităților militare întrunite și consolidarea lor pentru executarea eficientă a misiunii constituționale de apărare a statului;
- Asigurarea funcționării mecanismului de mobilizare;
- Intensificarea controlului parlamentar;
- Asigurarea unui cadru legal;
- Comunicarea strategică;
- Consolidarea capacității naționale de apărare în sensul anticipării, prevenirii și contracarării amenințărilor și riscurilor la adresa securității statului, în special a celor cu caracter hibrid;
- Perfecționarea sistemului național de management al situațiilor de criză pe perioada instituirii stării de urgență.

Evident că există și alte politici sectoriale în domeniu. Dar, nici până astăzi, noi nu avem un document comprehensiv, cum ar fi Strategia Securității Naționale, deși, precum spuneam mai sus, Programul de activitate a Guvernului prevedea actualizarea acesteia. Proiectul acestui document de politici extrem de important pentru țara noastră a fost elaborat de un grup de experți

naționali, cu sprijinul societății civile și al partenerilor de dezvoltare, încă în anii 2015-2016. Dar, în iunie 2017, Președintele Igor Dodon a retras acest document strategic, pe motiv că el „nu mai corespunde schimbărilor substanțiale ce au avut loc în mediul național, regional și internațional”. La fel, Igor Dodon cere elaborarea unei noi strategii, care „să corespundă intereselor naționale, statutului de neutralitate, consolidării statalității și modernizării țării”, și declară că inițierea procesului de elaborare a Strategiei este o prerogativă doar a șefului statului. Zis și făcut. Prin decretul său, Igor Dodon constituie o nouă Comisie pentru elaborarea Strategiei Securității Naționale a Republicii Moldova, care urma să prezinte documentul spre aprobare până la finele anului 2018. Ce se întâmplă cu acest document și activitatea acestei comisii, nimeni nu știe. Cert este că, în pofida schimbărilor majore a aspectelor de securitate în plan regional și național, noi trăim cu o Strategie a Securității Naționale aprobate de Parlament încă în anul 2011.

Despre finanțare care e mai mult subfinanțare

Factorul finanțării sectorului de securitate și apărare joacă un rol primordial. În prezent, sectorul Apărării este subfinanțat și ajunge la 0,4% din PIB, ceea ce este sub media europeană de 1,4%. În comparație, „bugetul de stat” aprobat de regimul separatist de la Tiraspol alocă pentru „apărare” 6%, ceea ce înseamnă **1,4% din „PIB-ul” regiunii și reprezintă media europeană pentru sector. Cu totul altfel stau lucrurile pe malul drept al Nistrului.** Conform unei analize realizate de Igor Munteanu, director executiv IDIS „Viitorul”, în anul 2018 Parlamentul a votat, în beneficiul Ministerului de Interne, rectificări

bugetare de 250 mln. de lei, ceea ce ridică finanțarea ordinii publice la uriașă cifră de 5,9 mlrd. de lei. În dinamică, putem constata că, din 2009 până în 2014, cheltuielile bugetare pentru domeniul ordinii publice s-au majorat cu cca. 43% (de la 1,5 mlrd. de lei la 2,17 mlrd., ceea ce înseamnă o creștere de cca. 120 de mln. anual). În același timp, Parlamentul a mărit cheltuielile pentru menținerea ordinii publice de 2,4 ori: de la 2,17 mlrd. de lei în 2014 la 5,25 mlrd. în 2018 - o creștere de 3,077 mlrd. de lei în valori absolute. Un actual demnitar spunea, la un moment dat, că „avem atâta securitate, cât investim în ea”. Cert este că cifrele prezentate mai sus ne vorbesc despre un anumit fel de „securitate”, prin care guvernarea să se poată apăra de propriii cetățeni, nu și despre investiții reale în securitate și apărare la nivel conceptual, pentru a realiza direcțiile prioritare trasate în documentele de politici. Și aceste date bugetare arată că, de facto, în Republica Moldova este construit un stat polițienesc, împotriva cetățenilor săi. În concluzie, Apărarea Națională e o „cenușăreasă”, și asta când riscurile de securitate sunt foarte mari.

Despre Armata Națională la 27 de ani

În Armata Națională avem personal dedicat, care încearcă să supraviețuiască la propriu în condițiile finanțării oferite de către stat. Pornind de aici, aș spune că tuturor guvernanților, care s-au perindat la conducere în ultimii 27 de ani, le-a lipsit o viziune clară cum să dezvoltăm Armata Națională și sectorul de apărare. Și asta în pofida tuturor declarațiilor și documentelor de politici. Așadar, trebuie reconceptualizată viziunea asupra viitorului Armatei Naționale, pentru că noi mai trăim cu

stereotipuri precum că Armata este responsabilă pentru Apărare. Este un lucru greșit și sarcina noastră a tuturor - instituțiile statului, organizațiile societății civile, fiecare cetățean - e să schimbăm această paradigmă păguboasă. Și evident că guvernarea ar trebui să aibă un cuvânt forte de spus în acest sens. Altminteri, riscăm să avem impedimente și în valorificarea asistenței oferite de partenerii externi, în special NATO, inclusiv în contextul realizării Inițiativei de Consolidare a Capacităților de Apărare (DCBI) în Republica Moldova.

Despre cele mai mari provocări în materie de securitate

La IDIS „Viitorul” am făcut mai multe analize în acest sens și cred că problema este modul în care statul Republica Moldova își dezvoltă capacitățile pentru a răspunde acestor provocări. De fapt, le-aș numi vulnerabilități, amenințări și riscuri - și le-aș diviza. Proiectul Strategiei de Securitate Națională, despre care vorbeam anterior, abordează trei riscuri pentru Republica Moldova - cele de ordin extern, cele de natură transfrontalieră și cele de ordin intern. Prima categorie țin de instabilitatea regională și de războiul purtat de Rusia contra Ucrainei, care limitează capacitatea Republicii Moldova de a-și promova interesele strategice, precum integrarea europeană sau procesul de identificare a unei soluții privind conflictul transnistrean. Cea de-a doua categorie favorizează utilizarea, de către organizațiile criminale transfrontaliere, a teritoriului țării în calitate de rută de trafic de persoane, droguri, arme, bunuri și migrație ilegală spre statele UE. Și cea de-a treia categorie de riscuri ține de corupție, de subminarea democrației și a statului de drept, ceea ce provoacă neîncrederea cetățenilor

În principalele instituții ale statului și în factorii politici de decizie, subminează fundamentele democratice ale societății, dar și credibilitatea statului pe plan internațional.

Strategia Națională de Apărare răspunde la aceste riscuri doar parțial și nu la modul în care ne-am dori. Răspunsurile ar trebui să le dea Strategia Securității Naționale, dar, în lipsa cunoștințelor conceptuale ale clasei politice - care se pare că rămâne cu mentalitatea că „cineva ne va păzi” de riscuri -, asta nu s-a întâmplat. Astfel, din cauza luptelor politice interne interminabile, Republica Moldova rămâne vulnerabilă în fața riscurilor de apărare și securitate.

Despre frontiera care nu este doar o linie formală de demarcare

Cred că, în ultimii ani, ne-a reușit să schimbăm paradigma ce ține de percepția frontierei de stat ca factor de securitate la nivel conceptual. Iar demarcarea ei este un sub-factor în modelul gestionării integrate a

frontierei de stat. Odată cu aprobarea, în 2005, a Planului de Acțiuni Republica Moldova - UE, am introdus termenul de Management Integrat al Frontierei de Stat (MIFS) - în conformitate cu procedurile și standardele comunitare în domeniul Justiție și Afaceri Interne. Este vorba de un concept unde fiecare actor are un cuvânt de spus - Serviciul Grănicerie este responsabil de supravegherea trecerii frontierei de stat, Serviciul Vamal - de securitatea economică și vamală. Preluarea și aplicarea de către țara noastră a modelului european de MIFS reprezintă o decizie strategică. În același timp, trebuie să recunoaștem că unele documente de politici din domeniu, care reflectă expres angajamentele Republicii Moldova pe aspectele frontaliere, stipulate și în Acordul de Asociere cu UE, sunt aprobate cu întârziere de circa un an. Și mă refer, în special, la faptul că la moment față nu este aprobată o nouă Strategie națională de management al frontierei de stat, ultimul document de politici în acest sens pierzându-și puterea juridică în decembrie trecut.

În acest context, aș vrea să menționez problema demarcării frontierei de

stat cu Ucraina, demarată în 2003 și care încă nu este finalizată. Încheierea acestui proces ne va da mai multe mecanisme de ordin juridico-diplomatic pentru a minimiza impactul pretențiilor mișcărilor separatiste din Republica Moldova, cu precădere în ceea ce privește segmentul transnistrean al frontierei de stat moldo-ucrainene. Asta ne va permite să finalizăm și procesul de preluare a controlului asupra segmentului dat, dar numai cu condiția că interesul național va prevala. Pe moment, însă, se pare că acest lucru nu se dorește pe deplin. Rămân actuale și mai multe întrebări legate de frontiera de stat cu România, care este granița externă a UE și a NATO. Factorii de risc de pe acest sector (ex., contrabanda) ne dă mari bătăi de cap și este important ca acest fapt să fie conștientizat, cel puțin, la nivel național. În caz contrar, ar putea exista riscul unor discuții mai dure cu partenerii europeni la tema liberalizării regimului de vize, alături de probleme precum cetățenia pentru investiții, drepturile omului și statul de drept.

Sorina Ștefăruță

Opiniile exprimate de experți în cadrul editorialelor nu reflectă în mod necesar punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) și al Asociației pentru Politică Externă (APE).

Asociația pentru Politică Externă (APE) este o organizație neguvernamentală angajată în susținerea procesului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană și facilitarea procesului de soluționare a problemei transnistrene în contextul europeanizării țării. APE a fost constituită în toamna anului 2003 de un grup proeminent de experți locali, personalități publice, de foști oficiali guvernamentali și diplomați de rang înalt, toți fiind animați de dorința de a contribui cu bogata lor experiență și expertiză la formularea și promovarea de către Republica Moldova a unei politici externe coerente, credibile și eficiente.

Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) este o fundație politică social-democrată germană, scopurile căreia sunt promovarea principiilor și fundamentelor democrației, a păcii, înțelegerii și cooperării internaționale. FES își îndeplinește mandatul în spiritul democrației sociale, dedicându-se dezbaterii publice și găsirii, într-un mod transparent, de soluții social-democrate la problemele actuale și viitoare ale societății. Friedrich-Ebert-Stiftung activează în Republica Moldova din octombrie 2002.